

Müslüman Kadınları Kurtarmak mı, Sömürgeciliğin Yeni Yüzü mü? Batı'nın “Müslüman Kadın Hakları” Söyleminin Ardında Yatanlar

*Saving Muslim Women or The New Face of
Colonialism? The Background of The Western
Discourse on The Rights of Muslim Women*

M. Numan Sağırlı*

Lila Abu-Lughod,
Do Muslim Women Need Saving?,
2013, 324s., England: Harvard University Press

Lila Abu-Lughod, 1952 yılında dünyaya gelmiş olan Filistin asıllı Amerikalı bir antropologdur. 1974 yılında Carleton College'dan mezun olan Abu-Lughod, 1984 yılında Harvard Üniversitesi'nden doktorasını almıştır. Yoğun biçimde etnografik çalışmalara odaklanan Abu-Lughod, bu çalışmalarını çoğunlukla Mısır'da gerçekleştirmiş olup sahada otuz yılı aşkın bir tecrübeye sahiptir. Lila Abu-Lughod'un sahada geçirdiği otuz yıl boyunca, *Veiled Sentiments: Honorand Poetry in a Bedouin Society* (1986/2000), *Writing Women's Worlds: Bedouin Stories* (1993/2008), *Remaking Women: Feminism and Modernity in the Middle East* (1998), *Dramas of Nationhood: The Politics of Television in Egypt* (2005), *Nakba: Palestine, 1948, and the Claims of Memory* (2009) ve *Do Muslim Women Need Saving?* (2013) gibi çok sayıda eseri yayımlanmıştır. Matbu kitaplarının yanı sıra Abu-Lughod, çalışma alanına dair çok sayıda makale kaleme almıştır. Lila Abu-Lughod, halen New York'taki Columbia Üniversitesi'nin Antropoloji Bölümü'nde “Sosyal Bilim Profesörü” (*Professor of Social Science*) unvanıyla akademik hayatına devam etmektedir.

.....

* Marmara Üniversitesi Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi.

Lila Abu-Lughod'un *Do Muslim Women Need Saving?* (Müslüman Kadınların Kurtarılmaya İhtiyacı Var Mı?) adlı bu eseri, yazarın yine benzer bir başlıkla 2002 yılında yayınlamış olduğu bir makalede işlediği konunun daha kapsamlı ve detaylı bir şekilde ele alınmış hali olduğu söylenebilir. Bu kitabında Abu-Lughod, temelde iki iddiasını ortaya koymaktadır. Bu iddiaların biri, Müslüman kadınların sıkıntı ve mağduriyetlerini açıklamak için başta ABD olmak üzere Batılı devletlerde "Müslüman kadınların çektiği sıkıntıların ve mağduriyetlerin temelde İslam kültürünün dayatmakta olduğu ataerkillikten kaynaklandığı" söyleminin üretildiği, ancak kadınların sıkıntıları ve mağduriyetlerinin daha ziyade küreselleşmenin getirmiş olduğu eşitsizliklerden, bu kadınların yaşadığı İslam devletlerinin hükümet yapısından, bu hükümetlerin izlediği politikalarından, ekonomiden ve benzeri sebeplerden kaynaklandığıdır. Kitapta karşımıza çıkan diğer bir iddia ise ABD ve İngiltere gibi ülkelerin insan haklarını ve bunun bir parçası olarak da kadın haklarını sebep göstererek Afganistan ve Irak gibi İslam ülkelerine yaptıkları askeri müdahalelerde Müslüman kadınları "kurtarmak" söylemi üzerinden bu eylemlerini meşrulaştırdıkları ve dolayısıyla da hümaniteryenizmin, sömürgeciliğin yeni yüzü olduğu iddiasıdır. Yazar, bu iddialarını kitap boyunca odaklandığı "Müslüman kadınların hakları ya da kurtarılmaya ihtiyaçları var mıdır?" (s. 201) sorusuna cevap ararken dile getirmektedir.

Lila Abu-Lughod'un eseri Giriş ve Sonuç kısımları da dahil olmak üzere toplamda sekiz bölümden oluşmaktadır. *Haklar ve Yaşamlar (Rights and Lives)* adını verdiği giriş bölümünde yazar, saha çalışması yaparken tanıdığı Arap Müslüman kadınların bireysel hikâyelerini ve (hayat) tecrübelerini sunarak, Müslüman kadınların aslında sanıldığı üzere tek tip bir yaşantıya değil, çeşitli yaşamlara sahip olduklarını gözler önüne sermektedir. Yazar aktardığı örneklerle "Müslüman kadın" diye tek-tip bir kavramdan söz edilemeyeceğini, coğrafyalara göre kadın profilinin/kimliğinin değişebileceğini ifade etmektedir. Yine bu kısımda yazar Müslüman kadınların dinleri ve kültürleri yüzünden zulüm gördükleri ve haklarından mahrum edildikleri yönündeki ABD ve Avrupa'daki genel görüşün –ki buna feministler de dahil edilebilir–aksine müstakil

olarak incelendiğinde durumun hiç de öyle olmadığını söylemektedir. Bu kadınlardan kiminin zulme uğramasının sebebi devleti yönetenler olurken, kimininki ise Batı destekli İsrail saldırılarıdır ve aksine, Müslüman kadınların sahip olduğu “Müslüman kimlikleri” (Allah’a imanları vs.) onların zulme uğraması ve haklarının elinden alınmasının sebebi değil, onları bu zulümler karşısında ayakta tutan yegâne bir dayanaktır. Abu-Lughod, ABD ve Avrupa ülkelerindeki yaygın olan “Müslüman kadınlar dinleri ve kültürleri yüzünden baskı altındadır” görüşünün kendisinin tecrübe ettiği hakikat ile uyuşmadığını söyleyerek “kültüre karşı yazmak” (*writing against culture*) adını verdiği bir yol izlemektedir (s. 6).

Müslüman Kadınların (Hâlâ) Kurtarılmaya İhtiyacı Var mı? (*Do Muslim Women [Still] Need Saving?*) başlıklı birinci bölümde Abu-Lughod, ABD’nin (ve onun temsilinde Batı dünyasının) temelde kitle iletişim araçlarını kullanarak kadın hakları üzerinden yaratılan “terörle mücadele” yahut “teröre karşı savaş” (*war on terror*) söylemiyle diğer ülkelere yapılan askeri müdahalelerin meşrulaştırıldığını ve destek topladığını dile getirmektedir. Bu savını desteklemek için oldukça dikkat çekici örnekler veren yazar, bu örnekler üzerinden tahlil ve eleştirilerini okuyucuya sunmaktadır. “ABD’nin bölgedeki askeri zaferi sayesinde Afgan kadınların haklarına kavuştu” ve “teröre karşı savaş aynı zamanda kadınların hakları ve haysiyeti için bir savaştır” gibi söylemler üretildiğini söyleyen yazar, Müslüman kadınların uğradıkları haksızlıklar vuku bulurken bu devletlerin askeri birliklerinin hâlihazırda orada olduğunu ancak bunun herhangi bir şeyin önüne geçemediğini söyleyerek eleştiride bulunmaktadır. Abu-Lughod, bu söylemlerin aslında sömürgecilik tarihinde derin yankıları olduğunu, geçmişte bazı Batılı devletlerin yaptıklarını meşrulaştırmak için aynı yöntem, yani kadınların haklarına ve “kadınları kurtarma” söylemine sığındıklarının altını çizerek önemli bir tespitte bulunmaktadır (s. 33-4). Yazar ayrıca Batı’da yaygın olan “tesettür, ataerkil İslam’ın kadınlara dayattığı bir kıyafettir” görüşünü de eleştirmekte, çeşitli örneklerle bu görüşün yanlış olduğunu ortaya koymaya çalışmakta ve kimsenin milyonlarca Müslüman kadının durum ve tutumlarını basit bir elbise parçasına indirgeyemeyeceğini ifade etmektedir.

Yeni Sağduyu (The New Common Sense) başlıklı ikinci bölümde Abu-Lughod, gerek insan haklarının gerekse kadın haklarının uluslararası alanda bir mesele haline geldiğini belirtmekte (s. 54), bunun ise en bariz şekilde ABD’de yayınlanan ve en çok satanlar listesine giren (Müslüman) kadınların haklarını konu alan *Half the Sky, The Honor Code, Caged Virgin* gibi kitaplarda görüldüğünü söylemektedir. Yazar hem medya hem de bu kitaplar üzerinden “kadınlar için savaşa gidilmesi”ne yönelik yeni bir sağduyunun ortaya çıktığını söyleyerek bu yeni sağduyuyu çeşitli yönlerden eleştirmektedir. Abu-Lughod, mevzubahis kitapları yazarların XIX. yüzyılda köleliğe karşı verilen mücadele ile günümüzde cinsiyet eşitliği için verilen mücadeleyi bir tuttuklarını ve o yüzyıldaki köleler ile bu yüzyılda baskıya maruz bırakılan (Müslüman) kadınları aynı kefeye koyduklarını söylemektedir. Abu-Lughod, bu şekilde bir kıyaslama yapılarak aslında “Müslüman kadınları kurtarma” ve “kadınlar için savaşa gitme” söylemlerinin meşrulaştırıldığını öne sürmektedir. Bu kitapların neredeyse tamamında işlenen kadınlara yönelik hak ihlalleri ve uygulanan şiddet konularının cinsel istismar, tecavüz gibi pornografik hikâyeler ve namus cinayetlerine odaklandığına dikkat çekmektedir. Yazar, bu suçların İslam dinine yıkıldığını, halbuki ABD ve Avrupa ülkelerinde aynı suçların belki de daha yüksek oranlarda işlendiğini ve dolayısıyla kadınlarla ilgili problemlerin “oralarda bir yerlerde” olmadığını söyleyerek Batı’yı özeleştiri yapmamakla eleştirmektedir. Abu-Lughod’un bu bölümde dikkat çektiği diğer mesele, yazılan bu kitaplarda genellikle İslam ülkelerinin hepsinin tek-tip ve homojen bir coğrafya gibi gösterilmesidir. İslam ülkelerine bu şekilde indirgemeci yaklaşımı eleştiren yazar, böyle bir yaklaşımla yaratılan uydurma bir coğrafyaya “*Islam Land*” (*İslam Vatanı, İslam Diyarı*) adını vermekte ve böyle bir yerin varlığını reddederek her bölgenin, ülkenin birbirinden farklı olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca bu kitaplarda anlatılan Müslüman kadınların hepsi aynı niteliklere sahipmiş ve aynı hayat tecrübelerini yaşamış gibi yansıtılmasına karşı çıkan Abu-Lughod, acı çeken ve aynı zamanda Müslüman olan çok sayıda kadın bulunduğunu, ancak bu acıların ve mağduriyetlerin kaynaklarının farklı olduğunu örnekler vererek açıklamakta ve “Müslüman kadın” şeklinde bir tek-tipleştirmeyi reddetmektedir.

*Ahlaki Haçlı Seferlerini Yetkilendirmek (Authorizing Moral Crusades)*¹ başlığıyla kaleme aldığı üçüncü bölümde yazar, kadınlar için savaşa gitme hakkındaki bu yeni sağduyunun mimarlarının böylesi bir otoriteyi nasıl kazandıklarını sorgulamaktadır (s. 81). Önceki bölümde bahsettiği yazarların, “insan ve kadın hakları” dilinden faydalanarak kadınlar için savaşa gitme hususunda ortaya attıkları önermeleri itiraz edilemez, çürütülemez hale getirdiklerini söylemektedir. Bunun ise en iyi şekilde kadınların (bilhassa Müslüman kadınların) mustarip olduğu haksızlıklar üzerine kurulu olan bir yazım tarzında (*genre of writing*) gözlemlenebileceğini öne sürmektedir. Kadınları kurtarma ile ilgili bu yeni sağduyuda kullanılan dilin anahtar kelimelerinin “rıza”, “tercih” ve “özgürlük” olduğunu söyleyen yazar, daha sonra bahsettiği bu yazım tarzını ele almaya başlar. Abu-Lughod, ikinci bölümde bahsettiği bazı kitaplarda pornografik konuların işlendiğini ve olayların birbirine benzer olduğunu söylemektedir. Bu metinlere “kurgu-olmayan ucuz eserler” işlenen konuların yoğunlukla taciz, tecavüz, istismar, zorla evlilik ve namus cinayetleri gibi (*pulpnonfiction*)² konular olduğuna işaret

.....

- 1 Ahlaki Haçlı Seferi (*Moral Crusade*) kavramı, Lila Abu-Lughod’un kendisi tarafından üretilmiş bir kavram olup “kadınların hakları” ve “kadınları kurtarmak” söylemiyle uzak diyarlara giderek kelimenin gerçek anlamıyla bir “savaş” veren kişilerin gösterdiği mücadeleleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Yazarın burada “Haçlı Seferi” yani İngilizcesi ile “*Crusade*” kelimesini kullanması dikkat çekicidir. Zira “*Crusade*” kelimesi İngilizcede “savaşa katılmak, mücadele vermek, savaş vermek” gibi anlamlarda kullanılmasının yanı sıra terminolojik mânada bakıldığında Orta Çağ’da Hristiyanların dinleri uğruna savaşa/sefere katılmasını ifade eden “Haçlı Seferi” anlamına da gelmektedir ki, kelime ekseriyetle bu anlamda kullanılmaktadır. Abu-Lughod’un bu kavramsallaştırmasını anlamak için –bizim açımızdan önemli olan– şu örneğe bakılabilir: Dönemin ABD Başkanı George W. Bush da, El-Kaide’nin üstlendiği 11 Eylül Saldırıları sonrasında 17 Eylül günü basına vermiş olduğu bir demeçte Afganistan’a gerçekleştirilecek olan askeri harekâtın “uzun bir süre alabileceğini” söyleyip bu askeri harekât için “Haçlı Seferi” anlamına gelen “*Crusade*” kelimesini kullanmıştır. George W. Bush’un basına vermiş olduğu bu demeç için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=7TRVcnX8Vsw>.
- 2 Lila Abu-Lughod’un bu kitabında kullandığı “*pulpnonfiction*” kavramı, yazarın Dohra Ahmad’dan ödünç aldığı bir kavramdır (s. 243). Kavramın olumlu hali olan “*pulp fiction*” ifadesi, “ucuz roman/kurgu” anlamına gelmektedir. Yazar ise burada ele aldığı yazım tarzını ifade etmek için “*pulpnonfiction*” kavramını tercih etmiştir ki, bu tercihi oldukça manidardır. Zira tercih edilen bu kavramdan anladığımız kadarıyla yazar bu metinlerde ele alınan olayların “*nonfiction*” olduğunu (yani kurgulanmamış, gerçek olaylar olduğunu) ifade etmekte, ancak öte yandan da bu metinleri aşırı dramatize edilerek yazarların bireysel fantezilerini de içeren

eden yazar, halkın kadınlara yönelik menfur ve vahşi muameleleri konu alan bu eserlere rağbetinin endişe verici olduğunu söyler ve Müslüman kadınların suistimalini konu alan bu yazım tarzını “edebiyat ticareti” (*literarytrafficking*) olarak nitelendirir. Abu-Lughod, burada önemli olan şeyin bu olayların hakikat mi yoksa kurgu mu olduğu değil, sunulduğu dünyada gördüğü işlevdir (s. 107) diyerek bu eserlerin hangi amaca hizmet ettiklerini ve neden bu kadar rağbet gördüklerini gözler önüne sermeye çalışmaktadır.

“*Namus Cinayeti*”nin *Cazibesi* (*Seductions of the “Honor Crime”*) adlı dördüncü bölümde Müslüman âlemindeki kadınların acınacak durumunu tasvir etmek için “kurgu-olmayan ucuz eserler” (*pulpnonfiction*) içerisinde sıkça yer verilen “namus cinayeti” konusu ele alınmaktadır. Yazar, bu konu üzerine yazılan eserlerin içeriklerinden örnekler vererek namus cinayeti meselesine yönelik dört problemi tanımlamaktadır. Abu-Lughod’a göre namus cinayeti konusu ilk olarak namusun temel bir değer olduğu toplumlarda mevcut olan kadın ve erkek arasındaki ilişki türlerini bozmaktadır. İkincisi, namus cinayetini benzersiz bir kültürel form olarak tanımlamak, medeni olan toplumlar ile gayri-medeni toplumları, yani Batı ve diğerlerini oldukça keskin bir şekilde birbirinden ayıracaktır. Üçüncüsü, namus cinayetlerine olan takıntı, bu cinayetlerin bir parçası olan modern devlet kurumları ve yönetim tekniklerinin etkilerini görmezden gelmektedir. Son olarak, namus cinayetleri hakkında düşünmek, bizleri toplumsal değişimlere ve siyasi çatışmalara karşı gözlerimizi körelten bir tür “siyaset karşıtı makine” gibi görünmektedir (s. 115-116).

Müslüman Kadınların Haklarının Sosyal Yaşamı (*The Social Life of Muslim Women’s Rights*) başlığı ile yer verdiği beşinci bölümde Abu-Lughod birbirinden büyük ölçüde farklılıklar gösteren toplumlarda Müslüman kadınların haklarının toplumsal yaşamının bir tahlilini yapmakta ve bu hakların nasıl zamanla değiştiğini ve yeni durumların benimsendiğini anlatmaktadır (s. 145-146). Yazar, feminist eylemciliği çalıştığı iki bölge olan Mısır ve Filistin’de

ve Müslüman kadınları kurtarma söylemine destek sağlayan, (kalitesiz) eserler olarak nitelendirip “*pulp*” yani “*ucuz*” (adi,bayağı) olduklarını ifade etmektedir.

“Müslüman kadınların haklarının toplumsal yaşamı”nı, yani bu hakların toplumsal yaşamda bilfiil işleyişini incelemektedir. Mısır’da kadınların 1920’de Mısırlı Feminist Birliği ile başlayan hak arayışlarının, yaşanan yönetici değişiklikleri ve benzeri sebeplerle inişli çıkışlı tarihsel bir seyir izlediğini söyleyen Abu-Lughod, kadın örgütlerinin (STK’ların) kimi zaman kapatıldığını, kimi zaman devlet tekelinde toplandığını belirterek bu hususu açıklamıştır. Filistin’de ise özellikle 1948’de İsrail’in kurulmasından sonra bölgede tansiyonu hiç düşmeyen siyasetin, feminist faaliyetleri ve örgütleri de etkisi altına aldığına vurgu yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, bu STK’ları fonlayan Ford Vakfı, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dutch Oxfam gibi küresel çaptaki vakıflara da dikkat çekmektedir. Hem bu anlattıklarına hem de saha çalışmaları sırasında Filistin ve bilhassa Mısır’da tanıştığı kadınlarla yaptığı konuşmalara dayanarak “Müslüman kadınların hakları” kavramının Batı’da yansıtıldığı gibi homojen değil, aksine son derece melezlenmiş bir yapı arz ettiğini söylemektedir.

Haklar Bölgesinde Bir Antropolog (An Anthropologist in The Territory of Rights) başlığı ile kaleme aldığı altıncı ve son bölümde yazar *haklar bölgesi* olarak tanımladığı bölgeye (yani Müslüman kadınların haklarının tartışıldığı İslam ülkelerine) girişinin, diğer bir deyişle bu konuyla ilgilenmeye başlamasının, sebebi olarak Afganistan’a gerçekleştirilen askeri müdahalelerde Müslüman kadınların haklarının siyasi amaçla kullanılması karşısında uğradığı şaşkınlığı göstermektedir (s.173). Daha sonra İslamî feminist örgütlenme girişimlerini bir antropolog gözüyle incelemeye başlamaktadır. Bu incelemesinde temel argümanlarını ikiye ayıran yazar, ilk olarak Women’s Islamic Initiative in Spirituality and Equality (WISE) vb. İslamî feminist girişimlerinin sınıf ayrıcalığı ve eğitime bağlı olan küresel yönetim çerçevelerinin dışında anlaşılıp anlaşılamayacağını sorgular. İkinci olarak ise herhangi bir yasal hak düzenlemesinin yahut cinsiyet eşitliğinin kadınların yaşamlarının ve çektikleri acıların karmaşıklığına adil bir şekilde karşılık verip veremeyeceğini irdelemektedir (s. 176). Ayrıca yazar, Müslüman kadınların günlük yaşamları ile hakların sosyal tasavvuru arasında her zaman kesin bir ölçsüzlük olduğunu ifade

etmektedir. Bu noktada Mısır'da tanıdığı kadınların hayatından örnekler vererek, bu kadınların çektikleri sıkıntıların, yaşadıkları mağduriyetlerin daha çok dinî olmayan sebeplere (örneğin, çocuklarını arkada bırakıp gidememe, kadının yahut erkeğin yaşadığı sağlık sorunları, aile içi durumlar vb.) dayandığını belirtmektedir. Bu sebeple, İslamî feminist girişimlerin dinde değil fakat kutsal metinlerin ataerkil yorumlanışlarında ve dolayısıyla İslam hukukunda bir reform gerçekleştirerek kadın hakları geliştirme arayışında olduklarını ifade eden yazar, İslam hukukunda bir reform gerçekleştirmenin pratikte bu kadınların haklarına ve mağduriyetlerine ne ölçüde çözüm sunulabileceğine şüphe ile yaklaşmaktadır.

İnsanlık Sicilleri (Registers of Humanity) başlıklı sonuç bölümünde Abu-Lughod, başta da belirttiğimiz üzere bu kitabın “Müslüman kadınların hakları ya da kurtarılmaya ihtiyaçları var mıdır?” sorusuna uzun uzadıya bir cevap arama girişimi olduğunu belirtmekte ve bu eserinde dört argüman ileri sürdüğünü söylemektedir. Birincisi, diğer kadınlar gibi Müslüman kadınların da yaşadıkları mağduriyetlerin, acıların pek çok türü ve çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan yalnızca bazılarının kökeni dinî geleneklere yahut kültürel formlara dayanmaktadır. Yazarın öne sürdüğü ikinci argümanı ise eşitlik, güvenlik, haysiyet ve hatta tercih etme özgürlüğü gibi hak ihlallerinin incelenmesi gerektiği, ancak bu incelemenin o topluma ait toplumsal ve tarihsel bağlamlardan/koşullardan ayrı yapılmaması gerektiğidir. Üçüncü olarak yazar, gazetelerden okuyarak her zaman “oralarda bir yerlerde” yahut “başka bir yerde” gerçekleştiğini düşündüğümüz bu olayları –tabiri caizse– küçük görerek farklılıkları gözden kaçıracağımızı ve bunun da (Müslüman) kadınların yaşamlarının karmaşıklığını, sınırlarını ve tahmin edilemezliğini görmemizi engelleyeceğini söylemektedir. Dördüncü ve son olarak ise her zaman “güç” üzerine düşünmemiz gerektiğini belirtmekte ve bunun birilerini suçlamak için değil, fakat diğer kadınları –ve bilhassa Müslüman kadınları– sahip oldukları haklardaki eksiklikle bilinen özneler haline indirgeme gücünün kime ait olduğunu sorgulamak için yapmak gerektiğini söylemektedir (s. 221-223).

Batı ile Doğu arasındaki farklılık anlayışının kökleri “düşmanını tanı”³ parolası ile yola çıkan oryantalistlerden çok daha öncesine dayanmaktadır. Doğu, bilhassa İslam dinine mensup ülkelerin olduğu coğrafyalar, Batı için her zaman bakıp kendisini tanımlayabileceği bir dünya olagelmıştır. Kendilerini medeni, mükemmel insan tipi olarak konumlandıran Batılılar/Avrupalılar, Doğu’yu ve Doğuluları egzotik ve vahşi olarak tanımlamış ve gayri medeni gördüğü bu insanlardan her açıdan üstün olduklarına inanmışlardır. Batılı araştırmacılar işte bu üstünlük anlayışı ile Ortadoğu ve Uzak Doğu’daki toplumları incelemeye gitmiş ve çalışmalarını bu anlayış üzerine bina etmişlerdir. Batılı araştırmacıların narsist boyutlara ulaşan bu yaklaşımlarını Filistin asıllı Amerikalı bir teorisyen olan Edward W. Said, 1978 yılında yayınladığı *Oryantalizm* adlı eseri ile gün yüzüne çıkartmış ve o zamana kadar gelişen Doğu üzerine çalışma geleneğini derinden sarsmıştır. Ne var ki, Batı’nın bu tutumu zaman içerisinde değişmemiş, yalnızca çehresini değiştirmiştir. İşte oryantalizm ve sömürgeciliğin değişen çehresi, yine Filistin asıllı Amerikalı bir antropolog olan Lila Abu-Lughod tarafından bu eserde açığa çıkarılmıştır.

Lila Abu-Lughod’un eseri, Batı’da oluşturulan “Müslüman kadınların hakları” ve “kadınlar için savaşa gitmek” gibi söylemlerin hangi temellere dayandığını, uluslararası siyasetin içine nasıl entegre edildiğini ve bir meşrulaştırma aracı olarak nasıl kullanıldığını bir kısmını burada zikretmediğimiz son derece çarpıcı örnekler ve tespitlerle okuyucusuna sunmaktadır. Yazarın eserinde kullandığı kavramlar oldukça dikkat çekicidir. Örneğin, Batılı yazarların İslam ülkelerine tepeden bakarak tüm bu ülkeleri birbirinin aynısı olarak (tek-tipte) ve homojen bir yapıda tasvir etmesini eleştirirken *Islam Land* kavramını kullanmaktadır. Yazarın bu şekilde bir kavram kullanması âdeta XIX. yüzyıldaki oryantalistlerin, Müslümanların geri kafalı, bilim yapmaya yetisi olmayan, vahşi, sabit zihin yapısına sahip tek-tip varlıklar olarak nitelendirmek için kullandıkları *homo Islamicus*⁴ kavramını akıllara getirmekte ve ne

.....
3 Oryantalistlerin “düşmanını tanı” parolası hakkında daha fazla bilgi için bkz. Lockman, 2013, s 49.

4 *Homo Islamicus* kavramı hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Lockman, 2013, s. 128-134.

oryantalizmin ne de sömürgeciliğin bitmediğini ima etmektedir. Bu kitapta Abu-Lughod verdiği örnekler, yaptığı analizler, anlattığı hayat hikâyeleri, getirdiği eleştirilerle Batı'nın dayatmak istediği “dini yüzünden baskıya uğrayan ve hakları elinden alınan Müslüman kadın” tasviri ile kendisinin bu otuz yıl boyunca bizzat tecrübe ettiği hakikatin ters düştüğünü gözler önüne sermekte ve dolayısıyla Batı'nın bu söylemlerini büyük ölçüde yıkıma uğratmaktadır, denilebilir. Tüm bu özellikleri ile kitabın Batı'nın bu indirgemeci söylemlerine cevap niteliğinde önemli bir eser olduğu söylenebilir. Zira eser Müslüman kadınların durumları hakkındaki mevcut hakikatin görülmesi açısından önem arz etmekte ve bu alanda çalışmak isteyenler için önemli bir kılavuz görevi görmektedir.

Öte yandan, bu noktada şu hususu da belirtmek gerekmektedir ki bu eser yazarın şahsi eleştirilerini barındırdığı için tartışılmadan kabul edilebilecek bir nitelikte değildir. Dolayısıyla okuyucuların bu kitaba kendilerini düşünmeye itecek bir eser gözüyle bakmaları faydalı olacaktır. Ayrıca, yine yazarın eleştirilerinin şahsi olması ve eleştirilerinde kullandığı kimi örneklerin kendi tecrübelerine dayanması eserin sorgulanabilirliğini arttırmaktadır. Son olarak, yazar bu kitapta mevcut durumu ortaya koymaya yönelik bir teşebbüste bulunmakta, dolayısıyla problemlere yönelik çözüm getirmekten ziyade eleştiriler ve tenkitler yapmaktadır. Bu husus eserin bir zayıflığı olarak görülebileceği gibi, eserin hâlihazırda böyle bir amacı olmadığı söylenerek görmezden de gelinebilir. Kısacası, Lila Abu-Lughod'un bu kitabı gerek kuvvetli gerekse zayıf yönleriyle mutlaka okunması gereken bir eserdir, denilebilir.

Kaynakça

- George W. Bush'un 17 Eylül 2001 tarihinde basına vermiş olduğu demeç için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=7TRVcnX8Vsw>.
- Lockman, Zachary (2013), *Hangi Ortadoğu? Oryantalizm, Tarih, Siyaset* (çev. Burcu Birinci), İstanbul: Küre Yayınları.